

Джозеф Конрад

Серце пітьми

Харків
«ФОЛІО»

РОЗДІЛ I

Яхта «*Неллі*»¹ кинула котву так тихо, що її вітрила навіть не ворухнулись, і завмерла. Був приплив, вітер майже вщух, і нашому суднові, яке мало плисти вниз рікою, залишалося хіба що упокоритися і чекати відпливу.

Перед нами простяглося гирло Темзи: наче брама, яка провадила до нескінченного водного простору. У цьому місці море й небо зливалися воедино, і баржі, що піднімалися з припливом проти течії, здавалося, просто застигли на сліпучій річковій гладіні; грона обпалених сонцем червонястих вітрил, загострених угорі, виблискували відполірованими шпринтованами². На пологих берегах, які поволі танули, спускаючись до моря, лежала імла. Над Грейвсендом³ збиралися тіні, що дедалі густішали й, аж ген удалечині, перетворювалися на похмурий морок, який

---

¹ Припускають, що яхта з цією назвою належала приятелю письменника, Джорджеві Фонтейну Віру Гоппу (1854–1930) (*Тут і далі — примітки перекладача*).

² Жердина для підтримування нижньої частини вітрила коло основи щогли.

³ *Грейвсенд* — місто на північному заході графства Кент.

нерухомо нависав понад найбільшим і найвеличнішим містом на землі.

Власником яhti і нашим гостинним господарем був директор акціонерної компанії. Він стояв спиною до нас на носі судна і дивився в бік моря, а ми вчотирьох захоплено поглядали на нього. На вигляд він був справжнім моряком, і ніхто на цій ріці не зрівнявся би з ним. Наш директор скидався на лоцмана, який в очах мореплавців є втіленням надійності. Важко було повірити в те, що робота пов'язує його не з тією осяйною дельтою попереду, а з мороком, який гусне позаду нас.

Як я вже колись казав, нас усіх поєднало своїми узами море. І вони, ті узи, не лише підтримували нашу дружбу в довгі періоди розлуки, а й допомагали поблажливо ставитися до всіх розповідей, ба навіть переконань кожного з нас. Адвокат — наш добрий старий друзяка — з огляду на поважний вік і численні заслуги, користувався єдиною подушкою, що була на палубі, і лежав на єдиному нашому пледі. Наш бухгалтер уже витяг коробку з доміно й розважався тим, що будував із нього вежі. А Марлоу сидів на кормі, підібгавши ноги й обпершись спиною до бізань-щогли¹. Він мав запалі щоки, жовтувату шкіру, рівний стан і аскетичний вигляд, отож, опустивши руки й повернувши кисті долонями назовні, здавався схожим на якогось божка. Впевнившись, що котва

---

¹ Кормова щогла на суднах з трьома й більше щоглами.

тримається добре, директор повернувся на корму й сів біля нас. Ми ліниво перекинулися кількома словами. Потім на яхті запанувала мовчанка. Гру в доміно ніхто так і не розпочав. Усі почувалися млявими і здатними хіба що на безтурботне споглядання. День добігав кінця у незворушній тиші й сліпучій ясності. Спокійно поблискувала вода; безхмарне небо перетворилося на безкрайній простір лагідного й чистого світла; серпанок над ессекськими драговинами і той нагадував тонку блискучу тканину — спадаючи з віддалених лісистих узвиш, влягалася вона прозорими бганками на пологі береги. І тільки на заході, вгорі за течією, морок щомиті ставав похмурішим, ніби його лютило наближення сонця.

А сонце, врешті, здолавши свій вигинистий незбагнений шлях, поволі скотилося донизу і з розпеченої до білого жару кулі перетворилося на тьмяно-червону, позбавлену проміння й тепла, так, наче та куля мала ось-ось погаснути, смертельно вражена дотиком пітьми, що нависла над людським юрмищем.

Ріка відразу ж змінилася, прозоре повітря втрапило блиск, але набрало глибини. Стара розлога ріка, що віками служила вірою і правдою людності, яка на селяла її береги, безжурно спочивала у цю вечірню пору й плинула поволі, з незворушною гідністю водного шляху, що веде до найдальших закутків землі. Ми дивилися на могутній потік, осяяний не яскравим спалахом короткого дня, що, зблиснувши, гасне

навіки, а врочистим світлом невмирущих спогадів. І справді, людина, котра шанобливо і палко віддалася, як то кажуть, «поклику моря», може завиграшки оживити тут, у пониззі Темзи, величний дух минулого. Води, які без упину гойдалися туди й сюди, безвідмовні у своєму служінні, аж рясніли згадками про людей і кораблі, що їх ріка повертала до спокою рідних осель або відносила назустріч морським битвам. Ріка знала і служила всім, ким пишається нація, — від сера Френсіса Дрейка¹ до сера Джона Франкліна²: то були лицарі, титуловані й безтитульні, — славетні морські волоцюги. По ній плавали всі кораблі, назви яких, наче самоцвіти, сяють крізь пільму часів: від «Золотої лані»³, що вертала додому з округлими боками, везучи гори скарбів, щоби після візиту Її Величності Королеви увійти в легенду, до «Ереба» і «Страху»⁴, які поривалися до інших звершень, але так і не вернули назад. О, ця ріка знала величні кораблі і величних

---

¹ *Дрейк Френсіс* (бл. 1540–1596), славетний англійський мореплавець; керував корсарськими походами проти іспанського флоту й портів Лат. Америки; у 1577–80 рр. здійснив навколосвітнє плавання; 1588 року брав участь у боях з Непереможною армадою.

² *Сер Джон Франклін* (1786–1847), британський полярний дослідник, офіцер Королівського військово-морського флоту Великої Британії. Загинув під час експедиції, метою якої було відкриття Північно-Західного проходу.

³ Флагманський трищогловий галеон Френсіса Дрейка при його навколосвітній подорожі (1577–1580).

⁴ Британські бомбардирські кораблі, відомі участю в полярній експедиції Франкліна.

людей! Вони вирушали з Детфорда¹, з Ґрінвіча², з Еріта³ — авантюристи й перші поселенці; кораблі військові й торгові; капітани, адмірали, таємничі «перемитники» східних морів і повноважні «генерали» Ост-Індійського флоту⁴. Шукачі золота чи слави, вони спускалися доліріч, тримаючи мечи, а часто й смолоскипа, — посланці влади всередині країни, носії іскри священного вогню. Яку велич несли відпливні течії цієї ріки до таємниць невідомих земель! Мрії людей, зародки держав, паростки імперій...

Сонце зайшло, над рікою запали сутінки, й уздовж берега замерехтіли вогні. На багnistій міліні яскраво світився «триногий» маяк Чепмен⁵. Корабельні

---

¹ Район південного Лондона, розташований на південному узбережжі Темзи: з часу Генріха VIII там діяли королівські доки, а в XVII ст. розмістився головний осідок Ост-Індійської компанії.

² Колишнє селище у Великій Британії за декілька кілометрів від Лондона вниз по річці Темзі; відоме тим, що в ньому розташовано Ґрінвіцьку королівську обсерваторію, якою проходить нульовий меридіан, що розділяє західну і східну півкулі.

³ Південний район Лондона, що розташований нижче Ґрінвіча; тут у давнину був малий річковий порт, який Генріх VIII перетворив на морський: з того часу і аж до XIX ст. то було місце, де кораблі скидали баласт, аби пройти через мілини вгору по ріці.

⁴ Власний флот Ост-Індійської компанії (1600–1883) — акціонерного торгового товариства, створеного, згідно з хартією Єлизавети I, з метою ведення торгівлі з Індійським субконтинентом та Китаєм.

⁵ Ґвинтовий маяк збудований 1851 року за проектом Александра Мітчелла в гирлі Темзи на міліні Чепмен-Мадфлетс; розібраний 1956 року.

вогники ковзали фарватером — тлум вогників, що сновигають угору-вниз. А ген на заході, біля верхів'їв ріки, гігантське місто досі зловісно вирізнялося на тлі неба — густим мороком під промінням сонця, моторошним відблиском у світлі зірок.

— І тут теж був колись один із похмурих куточків землі, — раптом озвався Марлоу.

Він єдиний серед нас усе ще чув «поклик моря». Найгірше, що можна було про нього сказати, це те, що він не був типовим представником свого ремесла. Марлоу був моряком, але водночас волоцюгою, тоді як більшість моряків, якщо можна так висловитися, ведуть осіле життя. За вдачею вони — домувальники, а їхня домівка — корабель — завжди з ними, як і їхня батьківщина — море. Кораблі доволі схожі між собою, та й море завжди однакове. За такої незмінності оточення чужі береги, чужі обличчя, розмаїте багатство життя зазвичай прослизують повз, приховані не відчуттям таємниці, а презирливим незнанням, бо для моряка таємничим є лише море, яке панує над його існуванням і буває несповідимим, як сама Доля. Зрештою, морякові достатньо випадкової прогулянки або забави на березі після трудів праведних, щоби йому відкрилася таємниця цілого континенту, яка доволі часто не має для нього жодної вартості. Морські побрехеньки прості й невігядливі, і їхня суть уміщається у горіховій шкаралупі. Проте Марлоу й у цьому був не такий, як решта моряків (якщо відкинути його любов до вигадкування

небилиць): для нього суть історії була не всередині, як ядро горіха, а зовні, у тому, що її оточує і допомагає зрозуміти: як посвіт вихоплює імлу або ж як завдяки примарному місячному світлу іноді стають видимими кільця туману.

Його зауваження нікого не здивувало. Це було дуже схоже на Марлоу, тож усі промовчали. Ніхто не завдав собі клопоту бодай гмикнути у відповідь. Тому він продовжив дуже-дуже повільно:

— Я думав про ті прадавні часи, коли у цих місцях уперше з'явилися римляни, тисяча дев'ятсот років тому¹... приблизно так... Світло, кажете ви, зайнялося на цій ріці коли... за лицарів? Так, але тоді воно нагадувало пожежу, що шириться рівниною, блискавку в хмарах. А ми живемо у мить короткого відблиску — хай він не погасне, допоки крутиться наша старенька Земля! Але вчора тут була пітьма. Уявіть собі, що почував капітан розкішної... як же це вони називалися, га... триреми у Середземному морі, якому раптом наказали плисти на північ? Він чимдуж пройшов землі галлів і перебирав на себе командування одним із тих кораблів, що їх, якщо тільки ми можемо вірити книжкам, сотня легіонерів (а таких майстрів теж іще треба пошукати!) вистругувала й витесувала за місяць-два... Уявіть собі цього командира тут — край світу, де море олов'яне, небо

---

¹ У 55 та 54 роках до н. е. Юлій Цезар очолив дві римські військові експедиції до Британії, проте фактичне римське завоювання Британії розпочалося лише у 43 році н. е.

ЗМІСТ

Розділ I	3
Розділ II	64
Розділ III	111